

Lars Erik Larsson:

Sörmländska spelmän

En bok som aldrig blev tryckt.
Successivt utökad och illustrerad.

[Läs efterskriften!](#)

Klicka på namn i listan så kommer du till resp. person:

Vi välkomnar ändringar, tillägg och foton!

TACKT CLAES OLSSON fiol	3
TELLER ALFRED HENRY fiol.....	3
TELLER GUSTAF fiol	3
TELLER JACOB WERNER fiol.....	3
TELLER JOHAN fiol.....	3
TELLER JOHAN AUGUST fiol.....	4
TERNSTRÖM KARL AXEL fiol	4
THIM OLOF EVERT fiol	4
THORSELL FRANS fiol.....	5
THORSELL JOHAN HENRIK fiol	5
TJÄDERGUBBEN se JANSSON JOHAN/JAN PETTER	5
THUNHOLM ERIK CHRISTOFER fiol	5
TOK-ANDERSSON, se ANDERSSON JOHAN AUGUST	6
TUSEN-ANDERS fiol.....	6
WALIN FRANS AUGUST fiol, orgel	6
WALL CARL JOHAN fiol.....	6
WALLIN fiol	6
WALLIN (förnamn okänt) fiol	7
WALLIN FRANS GUSTAF fiol.....	7
WAHLSTRÖM ANDERS GUSTAF fiol.....	7
VAHLSTRÖM JOHAN ERIK, "FÄRGARN" fiol	7
WEDBERG BERNHARD FREDRIK fiol	7
WEDBERG THURE fiol.....	7
WEINER VILHELM HJALMAR fiol.....	8

WELANDER GUSTAF sång	8
WESTER ERIK fiol.....	8
WESTER ERIK AXEL fiol	9
VESTMAN AMALIA CHARLOTTA MARIA fiol	11
VESTMAN LARS LUDVIG LENNART fiol.....	11
WESTRELL CARL WILHELM orgel fiol.....	11
WETTER GUSTAF AXEL VALTER fiol, altfiol, blockflöjt	12
WICKMAN JOHAN PETER fiol	16
VICKMAN NILS ERIK fiol.....	17
WIDMAN MAGNUS fiol	17
WIDMARK PER AUGUST fiol	17
WIDMARK OLOF AUGUST fiol	18
EFTERSKRIFT	22

TACKT CLAES OLSSON fiol

Soldat från Stengaveln soldattorp, Östra Vingåkers s:n.

Född 13/8 1835 i Bostugan, Östra Vingåkers s:n.

Son till torparen Olof Jonsson och Stina Andersdotter.

Gift med Helena Carolina Thor.

Han var kusin med Alfred Linde och Gustaf Pettersson, som också var fiolspelmän. En av de låtar Tackt brukade spela hette Trindpolska.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

TELLER ALFRED HENRY fiol

Kvarnarbetare från Ängstorp, Österåkers s:n.

Född 26/2 1902 i Skogbokvarn, Österåkers s:n.

Son till spelmannen och mjölnaren Johan August Teller och Anna Lovisa Jansdotter.

Gift med Maria Karolina Segerberg.

Hans farfar, farfarsfar och farfarsfarfar var också spelmän.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

TELLER GUSTAF fiol

Torpare från Lindby, Adelsö s:n.

Född 19/4 1778 i Sockenstugan, Adelsö s:n.

Son till klockaren Johan Teller och Maria Esbjörn.

Död 20/6 1838.

Gift 1:o med Sofia Nordfors.

Gift 2:o med Anna Greta Lindberg.

Sonen Jacob Werner, sonsonen Johan August och sonsonsonen Alfred Henry var också fiolspelmän.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

TELLER JACOB WERNER fiol

Arbetskarl från Lindby, Adelsö s:n.

Född 29/9 1828 i Norrskog, Adelsö s:n.

Son till spelmannen och torparen Gustaf Teller och Anna Greta Lindberg.

Gift med Catharina Carolina Ersdotter.

Werner Teller var en mycket anlitad brölloppsspelman. Som minne därav förvarade han de sidenband man enligt gammal sed på Svartsjölandet brukade förära spelmännen. Dessa band hängdes om fiolhalsen och räckte ibland ända ned till golvet. Till bröllopsgästerna utdelades kritpipor. Werner brukade spela tillsammans med Anders Andersson, även han ifrån Svartsjölandet.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

TELLER JOHAN fiol

Klockare från Munsö s:n.

Född 15/12 1741 i Sockenstugan, Adelsö s:n.

Son till klockaren Johan Teller och Elisabeth Jansdotter.

Död 11/2 1804.

Gift 1:o med Lisa Ersdotter.

Gift 2:o med Maria Esbjörn

Ur sockenstämmoprotokoll den 6/5 1764 med Munsö församlings sockenmän:

”Installerades Nya Klåckaren Johan Teller Jansson til sin undfångne Klåckarebeställning genom underskrefven des fullmachts upläsande, samt med de föreställningar, som honom til trogen och redel. upvaktning iakttagande derwid tjena kunde.”

(Larsson Lars Erik: Organister och klockare i Uppland 1600-1870, Svartsjö kontrakt 1977)

Sonen Gustaf, sonsonen Jacob Werner, sonsonsonen Johan August och sonsonsonsonen Alfred Henry var alla fiolspelmän.

TELLER JOHAN AUGUST fiol

Mjöltnare från Skogbokvarn, Österåkers s:n.

Född 30/6 1868 i Lindby, Adelsö s:n.

Son till spelmannen och arbetskarlen Jacob Werner Teller och Catharina Carolina Ersdotter.

Död 1960.

Gift med Anna Lovisa Jansdotter.

I släkten funnos spelmän sedan flera generationer och både farfadern Gustaf Teller och farfarsfadern klockaren Johan Teller var framstående.

Johan August hade spelat endast på ett bröllop, medan fadern var desto mer anlitad.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Hans senare år förmörkades då hans hustrus mentala hälsa försämrades för att småningom helt fördunklas i sinnessjukdom.

TERNSTRÖM KARL AXEL fiol

Släktnamnet ändrat från Johansson till Ternström.

Lantbrukare från Dillnäs by, Dillnäs s:n.

Född 23/5 1924 i Livsinge, Dillnäs s:n.

Son till arrendatorn Karl Martin Johansson och Ester Vilhelmina Andersson.

Gehörspelman och notkunnig. Folkdansspelman. Började spela fiol omkring 1930 för Karl Karlsson Dillnäs by (fiol och dragspel). Spelat på kurser bl. a. i Eskilstuna och Katrineholm. (SUR:s spelmansregister)

THIM OLOF EVERT fiol

Korpral från Hamra soldatstuga, Ärla s:n.

Född 14/2 1832 i Prästgården, Stenkvista s:n.

Son till drängen Olof Söderlund och Maja Andersdotter.

Gift med Anna Cajsa Nilsson.

Han spelade ofta tillsammans med Per i Gatan (Per Gustaf Persson) och Gölstörparn (Johan Alfred Eriksson), och den sistnämnde har upptecknat många av de gamla låtar Per i Gatan och Thim spelade.

Thim var korpral under Södermanlands regemente.

THORSELL FRANS fiol

Spelman från Gillberga s:n.

Spelade i sina yngre dar ofta tillsammans med sin bror Johan Henrik och de båda var omtyckta brölloppspelmän.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

THORSELL JOHAN HENRIK fiol

Snickare
från
Torsvik,
Skogstorp,
Husby
Rekarne
s:n.

Född 7/6
1881 i
Gillberga
s:n.

Död 1968.

Gift med
Gerda
Lovisa
Axelina

Pettersson.

I släkten funnos många spelmän. Morfadern, Anders Flodqvist från Floda s:n var känd som en skicklig spelman och en av dennes söner, Gustaf Flodqvist i Husby Rekarne, är även en kunnig fiolspelare.

I yngre dar spelade Thorsell ofta tillsammans med sin bror Frans Thorsell, och båda anlätades som brölloppspelmän. Den av bröderna som sekunderade använde sig därvid av samma fiolstämning som omnämnts i samband med David Karlsson i Folkesta, (se denne).

Thorsell komponerade även egna låtar.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Han erhöll Zornmärket i silver 1945.

TJÄDERGUBBEN se JANSSON JOHAN/JAN PETTER

THUNHOLM ERIK CHRISTOFER fiol

Torpare från Bethlehem, Fogdö s:n.

Född 13/6 1818 i Kvarnberga, Åkers s:n.

Son till Drängen Eric Thunholm och Stina Jonsdotter.

Död 23/11 1867.

Gift med Brita Stina Olsdotter.

Svärsonen soldaten Johan Magnus Dahl och dennes son Frans Johan Johansson var även de duktiga fiolspelmän.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

TOK-ANDERSSON, se ANDERSSON JOHAN AUGUST

TUSEN-ANDERS fiol

Spelman från Eskilstuna.

En av låtarna efter honom, en polska, ingår i Olof Anderssons samling Sörmländska låtar som nr 403. Tusen Anders ansågs vara mycket originell både som person och spelman.

WALIN FRANS AUGUST fiol, orgel

Organist, klockare och skollärare från Årdala s:n.

Född 27/5 1824 i Klockargården, Åkers s:n.

Son till klockaren Erik Gustaf Walin och Anna Pehrsson.

Gift med Anna Gustafva Syk.

En vals efter honom upptecknades av Nils Dencker och ingår i ULMA:s samlingar under acc. nr. 7922:3. Denna vals spelades bl. a. av Carl August Olsson i Lid s:n även kallad Målar-Olle.

Walin valdes till Årdala församlings "orgelnist, klockare och Skollärare" enligt sockenstämmoprotokoll den 23/11 1845:

"§ 1. S(amma) D(ag) och efter fjorton dagar förut skedd pålysning inträdde församlingen i Sockenstugan för att företaga Val af orgelnist, klockare och skollärare inom församlingen, som i en Person skulle förenas, inför hvilken församlingens Ordförande uppläste V:te och VII:de artiklarna i Kongl. Maj:ts nådiga förordning om Prästval af d 1 Aprilis 1843, hvarefter Vallängden, som fjorton dagar förut blifvit i Sockenstämma justerad, ånyo uplästes, och sedan ingenting, hvarken då eller nu, var emot densamma att anmärka, företogs valet sedan Ordföranden tvenne gånger uprepat de föreslagnes namn, neml. Wadström den första, Valin den andra och Jansson den tredje.

Under tvenne gånger skedd ljudeligt uprop av Valförrättaren för hvar och en af de röstegandes hemvist och namn samt antalet af de röster hvar och en hade att aflägga, hade alla från Sockenstämman sig aflägsnat med undantag af Öfverste Kammarjunkaren och Commendören m.m. Herr Grefve Bonde, hvilken ensamt röstade på Valin, för de hemman hvilka lydte under Wibyholm och voro hälftenbrukare uppå. Hvarefter och sedan Ordföranden tillkännagifvit att de röster Pastors Embetet hade rätt att afgifva, nedlades, röstantalet sammanräknades och befans Walin hafva erhållit alla afgifna rösterna.
(Årdala KA vol. K I:2. ULA)

Efter år 1810 arrenderade han ett jordbruk, Finsta, i Årdala s:n vid sidan om sin ordinarie organist- och klockaresyssla.

WALL CARL JOHAN fiol

Soldat från Klicksta soldattorp, Stora Malms s:n.

Född 24/7 1840 i Fäboda, Stora Malms s:n.

Son till pigan Maja Greta Persdotter.

Gift med Anna Lotta Gustafsdotter.

WALLIN fiol

Oidentifierad spelman från Nyköping.

Två valser efter honom ingår i G. Wetters samling Sörmländska låtar som nr 316 och 317.

WALLIN (förnamn okänt) fiol

Skomakare från Speteby, Lerbo s:n.

Han lär ha lärt Carl Fredrik Persson spela fiol. En polska efter honom ingår i SvL Söd.

Han är även omnämnd i handlingar förvarade i ULMA under acc. nr 27996:2.

WALLIN FRANS GUSTAF fiol

Fiskare och sjöman från Ostra, Sundby s:n.

Född 11/11 1883 i Ostrahamn, Sundby s:n.

Son till skomakaren Ferdinand Vallin och Sofia Albertina Eriksson.

En polska efter honom ingår i Olof Anderssons samling Sörmländska låtar som nr 395.

WAHLSTRÖM ANDERS GUSTAF fiol

Snickare från Mariefred.

Född 16/12 1837 i Lundby, Dunkers s:n.

Son till drängen Carl Vahlström och Stina Cajsa Enqvist.

Gift med Sophia Lindblom.

Han kom till Mariefred från Flen 1869.

Nämns bland framstående sörmländska spelmän av K.P. Leffler och flera låtar efter honom finns upptecknade och ingår i Lefflers samling Folkmusik från norra Södermanland II.

En polska efter honom spelades av Nils Erik Vickman och upptecknades av Olof Andersson i vars samling Sörmländska låtar polskan ingår som nr 697.

VAHLSTRÖM JOHAN ERIK, "FÄRGARN" fiol

Färgare från Valstanäs, Gryts s:n.

Född 4/9 1837 i Altnäs, Dunkers s:n.

Son till bonden Anders Gustaf Jansson och Maja Lisa Jansdotter.

Gift med Anna Sofia Olsson.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

WEDBERG BERNHARD FREDRIK fiol

Montör från Vasa gård, Västertälje s:n.

Född 1/8 1888 i Svärda, Bettna s:n.

Son till f.d. pigan Johanna Mathilda Karlsdotter från Rossmossen, Runtuna s:n. Fader ej fullt känd, enligt Bettna församlings födelsebok.

Död 1/7 1940.

Gift med Hedvig Margaretha Rydh.

WEDBERG THURE fiol

Kontorist från Katrineholm.

Född 4/11 1904.

Död 24/11 1974.

Gustaf Wetter skrev i Sörmlandslåten nr 1 1975 en nekrolog över sin spelmansvän, ur vilken citeras:

”Vännen Thure var väl på sin tid, ja, ända till sin 70-årsdag, Katrineholms mest mångsidige musiker. Han har spelat på högtids- och sorgefester, lett musiken som ledare för folkdansspelmän och spelmanslag, varit primarie i Katrineholms Musiksällskap och förstaviolinist i en stråkkvartett, som på sin tid var flitig och verksam i Katrineholm.

Jag beundrar särskilt hans uthållighet, när det gäller att villigt och glatt ställa upp som spelman för folkdansarna. Det gjorde han t.o.m. när han blivit märkt av sin svåra sjukdom.

Som kammarmusiker var han mycket skicklig och kunde spela prima vista första stämman i krävande stråkkvartetter. Som orkestermusiker var han för Musiksällskapet en stöttepelare från 1930 och minst 30 år framåt. Katrineholms spelmanslag och Södermanlands Spelmansförbunds medlemmar sörjer en god vän och en skicklig Fru Musicas tjänare.

Han var biträdande arkivarie i Spelmansförbundet och ivrade mycket för att den sörmländska folkmusiken skulle spelas in på band för att komma barn och ungdom till godo nu och i framtiden.

Thure Wedberg har slutat sin jordevandring efter en lång och svår sjukdom. Han somnade in på natten d. 24/11 1974 och vaknade aldrig mer.

En skön död.”

WEINER VILHELM HJALMAR fiol

Järnvägstjänsteman från Älvsjö, Brännkyrka s:n.

Född 7/4 1880 i Ättersta, Björnlunda s:n.

Son till spelmannen och bonden Anders Gustaf Olsson och Anna Christina Andersdotter.

Han var bror till Evald Andersson och liksom denne började han att spela fiol i barndomen och lärde sig då de flesta av faderns melodier. Hans repertoar var alltså ungefär identisk med broderns, och spelade också mycket tillsammans med denne.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Han komponerade även egna låtar, som upptecknats av G. Wetter och ingår i hans samling Sörmländska låtar.

WELANDER GUSTAF sång

Hemmansägare från Askare eller Plongsta, Vansö s:n.

Född 19/9 1877 i Askare, Vansö s:n.

Son till hemmansbrukaren Erik Welander och Johanna Christina Olsdotter.

Gift med Emma Augusta Larsson.

Som barn lärde sig Welander en mängd visor av gårdsfolket, och dessa sjöng han sedan ända in i ålderns dagar, då Axel Ringström upptecknade dem. Originaluppteckningarna förvaras i ULMA och kopior av dem i SSF:s arkiv i GW-stugan, Malmköping.

WESTER ERIK fiol

Bonde från Bogården, Västra Vingåkers s:n.

Född 15/5 1853 i Kjesäter, Västra Vingåkers s:n.

Son till husaren Erik Wester och Ingrid Olsdotter.

Död 31/12 1907.

Gift med Anna Ersdotter.

Sonen Erik Axel Wester var en framstående spelman och svärfadern Erik Andersson likaså.

Wester hade lärt sina låtar av musikkdirektören och organisten Strand i Västra Vingåker samt av Widmark förstås, som han ofta spelat tillsammans med. (Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Erik Wester var en styv spelman, men inga noter förstod han sig på. Var dock med på alla större danstillställningar vid Värmbol, Högsjö samt Valla, och då var alltid mina pojkar med, berättade Johanna Lundström, Västra Vingåker. (ULMA acc. nr. 14593)

Johanna Lundström berättade också om Saxmossabron och gastarna, där även Wester figurerar:

”På Sandmon är det ett riktigt spökeställe. De är Saxmossabron. Där va de e piga, som mördade sitt barn. Hon la en sax på bröstet och gömt barne under broa. Så var den där spelman Wester där, han geck där å feck se ett fruntimmer, som geck före, å han skynda sej, men han hann inte opp – han tyckte om fruntimmer. Men då kom di över Saxmossabroa, och så va de en sten där å den stupa han framöver. Så syntes de där fruntimre inte mer. (ULMA acc. nr. 11555)

WESTER ERIK AXEL fiol

Axel Wester 1950

Fiskhandlare från Bondestad, Västra Vingåkers s:n.

Född 22/3 1878 i Bogården, Västra Vingåkers s:n.

Son till spelmannen och bonden Erik Wester och Anna Ersdotter.

Död 18/2 1959.

Gift med Signe Paulina Olsson.

Redan vid åtta års ålder började han spela fiol, och fadern var hans förnämste läromästare och efter honom och morfadern, spelmannen Erik Andersson, hade han de flesta av melodierna han spelade. Axel fick redan som barn följa med fadern på bröllop, där de båda stod för musiken. Första gången var han tretton år och bröllopet varade i tre dagar. Efter två dagar hade Axel spelat sig trött och fick lov att fara hem, medan

fadern ensam fick stå för musiken tills bröllopet var över. Axel Wester räknas som en av de förnämsta av Vingåkersspelmännen. Han deltog i Riksspelmansstämman på Skansen i Stockholm 1910 som representant för Sörmland efter att tidigare erhållit första pris vid spelmans tävlingen i Flen samma år.

Han hade ett medryckande föredrag, god teknik och en ren, vacker ton. Sina melodier framförde han i ett anmärkningsvärt raskt tempo och några av dem spelades med förstämnd fiol. Han komponerade även egna låtar.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Inför Axel Westers 80-årsdag skrev signaturen Ärrpe i Katrineholms-Kuriren d. 20/3 1958 en artikel om den populära spelmannen, ur vilken jag bl. a. citerar:

”År 1900 kom en vandrande spelman till Bogårdspojken Axel Wester i Västra Vingåker och ville låna pengar på sin fiol. Det fick han, men fiolen den hämtade han aldrig åter. Nu har Wester sålunda haft den i 58 år. Lackeringen är avnött på flera ställen på locket; det är där spelmansens stråke dunkat emot träet i hans egen berömda Knäpp-polska, som han komponerade vid 16 års ålder. Fiolen har följt Axel Wester på turnéer både söderut och ända upp i nordligaste Lappland, men numera är det rätt länge sedan han gjorde något framträdande med sitt kära instrument. Och det är kanske inte så underligt, för Wester fyller 80 år om lördag.

1910 fick Axel Wester första pris i en stor sörmländsk spelmanstävling i Flen bland 35 fiolspelare och samma år kallades han att representera landskapet vid en av Anders Zorn arrangerad spelmansträff i Stockholm. Där var Vingåkerspojken i en hel del och spelade varje dag, både på Skansen och i Konserthuset. För sina framträdanden under årens lopp har han fått flera olika utmärkelser i silver och guld, bl. a. Zornmärke, plakett m.m. Under Stockholmssejouren musicerade Wester tillsammans med riksspelman Jon Erik Öst, som han senare framträdde i lag med i lappländska bygder.

Axel Wester, Hjalmar Gustafsson och Evald Larsson skulle spela på Barnens Dag i Boden. När de trädde in på festplatsen spelade militärmusiken Sörmlandsmarschen som hyllning åt de främmande spelmännen! Det var en pampig upptakt till deras framträdande, som sedan förlängdes med turné till bl. a. Porjus, Jokkmokk och andra nordliga orter. I den norrländska lokalradion framträdde de också. Lokalerna var överfyllda i allmänhet och stämningen på toppunkten.

En gång hade Wester spelat en lördag och söndag i Värmbol, och då han kom hem till Vingåker på nattåget, haffades han av 'herrska', som ämnade ställa till med dans. Wester kom inte hem till Bogården förrän kl. 7 på måndagsmorgonen, då han rätteligen skulle vara i dagsverke vid Säfstaholm. Men i bakfickan fanns spelmanspengarna, hela sju kronor, och eftersom dagsverkslöningen inte var mera än två kronor, tyckte spelmannen att han kunde vila på måndagen och ändå vara ganska nöjd med sin veckända. Och därvid blev det.

Någon fri lördag eller söndag hade Axel Wester knappast under sin tid som aktiv spelman. Inte ens när han gick till dagsverket på vardagarna fick han lämna fiolen hemma, eftersom arbetarna på Säfstaholm ställde till med dans nerom vagnhuset när kvällen kom. Då var dagsverkslitet glömt, då dansade drängar och pigor och då flög Bogårds-Axels stråke lätt över strängarna. Ju mera han spelade desto bättre gick det, för har man hållit på tillräckligt länge, blir fiolen varm av kroppsvärmen, och då behövde Axel knappast mer än nudda strängarna förrän det lät alldeles okristligt grant.

Ibland om vardagskvällarna drog ett underligt tåg från Säfstaholms gård fram genom samhället och gjorde en runda neråt Åbrostugan. I tåten gick Axel Wester och andra musikanter, och en höll takten genom att hamra på plåten som arbetarna värmdes pannkakorna på i dagsverksstugan. Men det var inte alla i samhället som var trakterade av den sortens underhållning och de där marschererna upphörde.

Två kronor per natt var den vanliga spelmanstaxan, men när han framträdde i bättre hus, begärde han fem kronor. Var det då något till herrskap, gav de honom det dubbla.

I SSF är Wester hedersledamot och från musikprofessor Kjellström har han ett fint utlåtande om sin kunnighet.

Axel Westers rika skatt av gamla låtar, både egna och andras har upptecknats. Hans berättelser om gamla tider i Vingåker är till stor del bevarade i de båda Vingåkersböckerna. Hembygdsföreningen har han tillhört sedan starten, och där har man haft mycket glädje av Axel Wester både som berättare och spelman.

Men vid sidan om fiolspelandet måste han förstås sköta vanliga arbeten. Sedan han slutade gå i dagsverken blev han 1899 kusk hos gästgivare Strand i Vingåker, senare kusk hos greve Fredrik Bonde och då bl. a. bosatt i Småland. Senare etablerade han sig som fisk- och blomsterhandlare i Vingåker, varpå han i 16 år var brevbärare i samhället.

Nu har Axel Wester lämnat musicerandet, men han har inte fallit för anbuden att sälja sin gamla nötta trotjänare, fiolen, som berett honom och så många andra rika glädjestunder, oräkneliga till antalet. Han har lagt in en del av sitt glada och lättsamma humör i sina låtar, och det har publiken tyckt om. Och nu är det

så gott för en gammal spelman att minnas det som har varit och att veta, att han har glatt så många i både torparstugor och herrgårdssalonger, på dansbanor och lövade logar.”

Gustaf Wetter skrev med anledning av Westers bortgång ett in memoriam publicerat i Katrineholms-Kuriren d. 21/2 1959:

”Axel Wester, nestorn bland Vingåkersspelmännen, har fått sluta sina dagar efter sin svåra sjukdom. Med honom gick en märklig traditionsbärare ur tiden. Han spelade på sitt säregna sätt låtar och melodier, som var gamla redan under hans ungdom. En märklig låt var 'Blinde excellensens polska', som dansades på Säfstaholm för över 100 år sedan, på midsommarfesterna. Den blinde greve Bonde tyckte om att roa sina konstnärsvänner genom midsommar danser. Då dansades bl. a. ovannämnda polska som en hyllning åt värden. Det fanns nämligen också en text till melodien, som lät på följande sätt:

Låt oss dansa, låt oss lustiga vara,
glada som Ers Excellens.

Denna låt spelade Axel Wester gärna och ofta på spelmansstämmorna. En annan märklig låt, som Axel Wester spelade, var Tyska klocko', och det gjorde han på ett sätt, som ingen sörmländsk spelman kunde göra efter. I det fallet var han en direkt efterföljare till August Widmark. Han spelade låten med omväxlande pizzicato med vänster hand och knackningar med froschen av stråken på fiolocket. Liksom Vingåkers Widmark var det bara vid särskilda tillfällen han lät höra sig i den låten, och det var något säreget. Jag har aldrig hört någon spelman, som kunde spela den låten så, som Axel Wester gjorde det i sin krafts dagar.”

Låtar efter Wester upptecknades även av N. Dencker och ingår i ULMA:s samlingar under acc. nr. 7922:6.

VESTMAN AMALIA CHARLOTTA MARIA fiol

Från Vindsberg, Ösmo s:n.

Född 25/2 1860 i Tegelbruket, Ösmo s:n.

Dotter till telegrafisten Olof Westman och Fredrika Nyman.

Hon spelade på en egenhändigt tillverkad fiol. Även brodern Ludvig Vestman var fiolspelman. (Sörmlandslåten nr 2-3. 1972)

VESTMAN LARS LUDVIG LENNART fiol

Arbetare från Vindsberg, Ösmo s:n.

Född 25/8 1857 i Tegelbruket, Ösmo s:n.

Son till telegrafisten Olof Westman och Fredrika Nyman.

Han spelade på en egenhändigt tillverkad fiol liksom sin syster Amalia Vestman. (Sörmlandslåten nr 2-3 1972)

WESTRELL CARL WILHELM orgel fiol

Klockare, organist och skollärare, Klockaregården, Trosa landsförsamling.

Född 8/1 1823 i Sorunda s:n, Stockholms län.

Son till klockaren och organisten i Sorunda Johan Erik Westrell, född 9/4 1785 i Häggeby s:n, Upplands län och Anna Sophia Ehling, född 1/6 1797 i Sigtuna.

Död 1/10 1895.

Gift 19/2 1860 med Fredrica Bernadina Hallström, född 30/8 1834.

Westrell flyttade 1860 från Sorunda till Klockaregården, Trosa land. Han anges som läromästare till spelmanen Per August Pettersson, Blackkärr, Trosa.

Uppgifter 2010-02-03 från Per-Ulf Allmo.

WETTER GUSTAF AXEL VALTER fiol, altfiol, blockflöjt

Folkskollärare från Katrineholm.

Född 3/4 1901 i Knopparp, Gränna landsförsamling, Småland.

Son till spelmannen och hemmansägaren Johan Wetter och Hedda Maria Johansdotter.

Död 3/3 1977.

Gift med Millis Agnes Evelina Andersson.

Jag har aldrig träffat Gustaf Wetter, men jag har hört talas om honom. Och ju mer jag tagit del av Sörmländskt musikliv via tidningar, låtuppteckningar, hembygdsböcker, muntliga berättelser m.m. förstår jag vilken enorm insats denne smålandsfödde sörmlänning gjort för folkmusiken i hela vårt land. Min respekt för honom blir inte mindre då jag vet att han i sin ungdom verkade som folkskollärare i den socken där jag framlevde mina första sex levnadsår; i Sunhults skola, Sunhultsbrunn i Frinnaryds socken av Jönköpings län.

En av de stora inom den svenska folkmusiken alltså. Gehörspelman men även notkunnig. Komponerat egna låtar. Upptecknade och arrangerade. Erhöll Zornmärket i silver

och därmed titeln riksspelman 1937, Zornmärket i guld 1948 och Kjellströmplaketten 1952. Södermanlands Hembygdsförbunds silvermedalj 1951 och Samfundet för Hembygdsvårds plakett 1954 och vid en spelmansstämma på Torekällberget i Södertälje fick han Hazeliusmedaljen för sina stora hembygdsvårdande insatser.

Gustaf Wetter sa om sig själv:

– Jag är autodidakt, och det är jag lite smått mallig över.

Han var en av SSF:s grundare 1925 och verksam i styrelsen från bildandet till sin död 1977, under flera decennier var han förbundets ordförande. Han har varit vice ordförande och riksspelledare i Sveriges Spelmans Riksförbund, ledamot i Ungdomsringens folkmusiksektion i många år fram till 1952. Flitigt anlitad av SSF och Ungdomsringen som allspelsledare och dirigent vid de stora stämmorna. Medutgivare till många låtsamlingar inom Sörmland.

Gustaf Wetter sade:

– Deltagit i spelmansstämmor i legio, ty de äro många, Gud allena i himmelrik vet hur många. Spelat även i Tyskland 1936 och 1938, i Biaritz och Pamplona 1953.

Ur tidningen Sägverksägarens nr 5, 1-15 mars 1951, ett speciellt spelmansnummer, citerar jag en spelmansbroders karakteristik av Gustaf Wetter med rubriken: ”En renässansfigur.”

”Stor till formatet både andligen och lekamligen. En frodig och festlig gallionsfigur i spetsen för de sörmländska spelmännen. Varje sörmlänning vet och förstår genast, att det är fråga om allas vår Gustaf Wetter i Katrineholm, spelmännens självskrivne ledare, vän och förmyndare.

Ehuru smålänning till börd och ännu talande sina landsmäns milda tungomål, har han blivit sörmlänning till liv och själ och en förgrundsfigur i sitt nya landskap. Det är främst som spelman och ledare för spelmän som han gjort sig känd och uppskattad här i Sörmland. Som ordförande i Sörmlands Spelmansförbund sedan 1940 har han fört fram folkmusiken, spelmännen och deras förbund till en aktad och värderad ställning. Speciellt har han arbetat på att odla samspel av många och helst alla spelmän, och sörmlänningarna ha nog varit de första här i landet, som genomfört massframträdanden i samspel av folkmusik – nu mera tack vare radion uppskattat och populärt i hela Sverige.

Gustaf Wetter älskar livet och allt detta livets goda. Han älskar även sina medmänniskor och bland dessa inräknat han även sig själv. Han har lätt att knyta kontakter och vänskapsband. Gärna i samband med en god och närande måltid. Mot sina vänner är han god och glad. Han skaffar sig även ovänner. Dem hatar han. Innerligt och uppriktigt men

aldrig beständigt. Lätt och villigt stryker han ett streck över det förgångna och blir på kortast möjliga tid åter vän och bror med sin förre ovän. Gärna i samband med en god och närande måltid.

Sina medmänniskor betraktar han gärna uppifrån sin kateder, där han har sin dagliga gärning, dymedelst förargande många, som icke vill underkasta sig kommando. Retad till vrede blir han arg och visar detta, men blir långt hellre gladast bland de glada och visar även detta. Arbetar gärna länge och mycket, men har intet emot av idrott eller gymnastik, som han ogillar för sin personliga del.

Gustaf Wetter är bra! Det är festligt att se honom i spetsen för sina spelmän, stor och väldig, skiande av svett och glädje, svängande stråken till ledning och markering av takten. Det är skönt att få vara vän med honom. Och ovän med honom kan ingen vara länge. Det går helt enkelt inte, betygar en spelmansbroder.” (Sågverksägaren. Tidskrift för skogsbruk och trävarurörelse nr 5. 1-15 mars 1951)

I en självbiografisk artikel om sina barn- och ungdomsår, sammanställd av material från radioprogrammet Svenska öden (1971) publicerad i Sörmlandslåten nr 1 1977, berättade Gustaf Wetter minnen från det Småland, som såg honom födas och växa upp. Jag anser valda delar ur artikeln är värda att i denna spelmansmatrikel citeras:

”Jag är född 1901 i Gränna socken i Vista härad. Jag var nummer fyra av så småningom tolv syskon.

Mina tidigaste minnen domineras givetvis utav far och mor, som sannerligen hade ett hårt liv, men ändå hade en ovanlig förmåga att skapa harmoni omkring sig, att skapa glädje omkring sig med allra minsta medel, och de kunde verkligen förvalta det lilla pund de hade på det bästa sätt.

Jag har fått i arv denna kunskap, att lyckan framför allt ligger i något som heter förnöjsamhet. Det lärde mig min mor och min far, som var gladlynt och en god spelman.

Vi bodde i ett, ja, man kanske inte kunde kalla det torp, men ett litet friköpt ställe, som med nöd och näppe kunde föda en ko. Det var ju för litet att leva av vartefter barnaskaran växte, så far sysslade med att snickra och han var framför allt skicklig i att göra laggkärl. Han behövde aldrig mäta med någon tumstock, utan han hade det i fingrarna, och jag är än i dag på ålderns höst full av beundran för hans märkliga handaskicklighet, som var typisk för smålänningarna, som växte upp och måste göra allting med sina händer.”

Johan Wetter - Gustafs far

Det lilla köket var faderns arbetsrum och där stod också hyvelbänken. På vinden lagrades han virket som måste hållas torrt och fint. Utom laggkärl tillverkade han också bykkärl och byttor av allehanda slag.

Med lånad häst och kärra forslade han de stora kärnen till olika marknader i trakten: Gränna, Adelöv och Vireda. Dessutom deltog han i byggnationer av ladugårdar m.m. Förtjänsten var dock ringa. Han var även med och byggde den märkliga järnvägen mellan Huskvarna och Vireda. Gustaf Wetter berättar:

”Den har jag själv förresten åkt med en gång och det var 60 cm spårvidd. Jag kommer ännu idag ihåg två märkliga upplevelser, om jag nu får hoppa dit, om teknikens under, och det var första gången vi åkte båt från Örserums brygga till Hultrum på sjön Ören. Det fanns en liten båt där då.

Jag var mycket mallig, för pappa han kände maskinisten, så jag fick gå ner i maskinrummet och se hur pistonger och hävstänger arbetade, och vi kom över sjön utan att ro med några åror.

Sen kom vi till Hultrum, och det enda jag minns från detta Hultrum, (det var nämligen en station på vägen Vireda-Huskvarna), var ett litet lokomotiv. Det var inte större än att när far stod bredvid, så kunde han lägga handen på skorstenen. Men jag hade då aldrig sett något så märkvärdigt, för det fräste och pustade. Det var min första bekantskap med ångmaskinen.

Den andra bekantskapen med teknikens underverk var den första bilen jag såg. Då var jag sex år och gick i skolan och hade den allra mest förtjusande lärarinna, som tog hand om oss barn. Det är fel att de här byskolorna skall försvinna, för de var en kulturhård för bygden, särskilt om man hade en så märklig lärarinna, som jag hade. Vi lekte på skolgården och utanför där gick landsvägen mellan Gränna och Tranås. Rätt som det var fick vi se ett moln i fjärran, och då klappade lärarinnan i händerna och sa:

– Kom barn, så ska ni få se något mycket märkligt.

Alla ungarna klättrade upp på en gårdsgård och tittade, och så fick vi se någonting vi aldrig kunnat drömma om. Det kom något fordon och det dånade och rök och det gick fram med en väldig hastighet, fortare än en karl kunde springa, och framtill satt det en gubbe med ett hjul i handen och en väldig huva på huvudet. Jag tror att det var en passagerare också och innan vi visste ordet av så var det där konstiga fordonet förbi oss. Det var min första bekantskap med bilen.

Det gick inte att försörja sig på det lilla ställe där vi bodde. Jag får verkligen säga, att det fanns en extraförtjänst som min far hade, som ingen annan i bygden hade. Han hade förmåga att laga gamla dragspel. Det var nämligen så, att den tidens musik bestod mest i att man spelade på gamla magdeburgerspel. När man ryckte och slet i det där, så blev bälgen trasig och luften kom ut och det gick inte att spela och – vad ännu värre var – det blev ostämt.

Min far var ovanligt musikalisk. Jag tror att han hade absolut gehör, för han behövde inte använda stämgaffel. När han spelade hade han en absolut osviklig känsla för rytm och takt som jag aldrig hört någon annan människa ha vid trakterande av dragspel.

Han kunde stämma ett dragspel. Då tog han bort den där lilla tungan, det var en liten metallskena som inte var mer än ett par millimeter.

Om den var för hög filade han den närmare skruven, och var den för låg, så filade han den upp till, då vibrerade den fortare och innan en timma hade gått, så var dragspelet lagat, bälgen var ihoplimmad och det stämde alldeles perfekt och så kom drängen tillbaka, och det kunde hända att min far fick en så fruktansvärd summa som en hel tvåkrona för detta arbete.”

Gustaf Wetter 17 år. Oljemålning i Gustaf-Wetterstugan

Så förflöt barndomsåren. Då Gustaf gick i folkskolan började han lära sig spela fiol och detta tack vare en musikalisk lärare, som Gustaf minns med glädje, och sedan fortsatte han spela och lärde sig under gymnasietiden att hjälpligt traktera fiolen. Gymnasiestudierna förlades till den ärevördiga läroanstalten Norra Latin i kungl. huvudstaden. Tack vare att den äldsta av Gustafs systrar flyttat till Stockholm, fick han bo hos henne under studietiden.

”På den tiden försörjde jag mig genom att ge privatlektioner dels för bättre mans barn, som hade svårt att följa med – jag läste läxor med dem i realskolan – och jag läste med mina klasskamrater, särskilt i matte och även latin. Sedan blev jag student och jag ville bli läkare. Men vad skulle en pojke göra, som inte kunde få låna fem öre, och jag kom hem till min hemstad igen och gick och hälsade på min gamla skollärlarinna och berättade, att nu kunde jag både multiplikationstabellen och lillkatekesen.

Första terminen efter det att jag blivit student försörjde jag mig genom att spela på bio, och jag hade en väldig inkomst på 32 kronor i veckan. Men musiken blev därefter. Jag hade visserligen tagit follektioner av en hovkapellist i Stockholm, men jag erkänner villigt att det var dålig musik. Man skulle ju välja stycken och vi hade ett väldigt nofforråd. Rätt som det var kom det några hästar springande, och då skulle man givetvis ha någon livlig sak i lämplig takt. Sedan kanske det var en förtjusande kärleksscen och då skulle man ha en sats i andante och så där. Det var sannerligen inte så lätt att skifta. Men ledningen var belåten och jag fick åtta kronor per gång.

Från min allra tidigaste barndom är mina minnen förknippade med sång och musik. Min mor, Hedda Wetter f. Johansson (1873-1941), var mycket musikalisk och hade god sångröst. Hon hade då sannerligen annat att göra än att sjunga under sitt strävsamma liv, men intresset och förståelsen för musiken följde henne under hela livet. Hon var gift med Johan Wetter (1869- 1938), en bemärkt spelman i Gränna-trakten. Båda var födda i Gränna socken, mor i Örserums Västergård, far i Riddersnäs. Far trakterade både fiol, flöjt och dragspel och på det sistnämnda var han mästare. Han hade ett mycket gott musiköra och en utpräglad känsla för rytm, som vittnade om de otaliga gånger han spelat till dans i vägskaal, på landsvägsbroar och, om det var riktigt fint, på lekstugor och logdanser.

Från min tidigaste barndom, jag var nog bara i 4-årsåldern, har jag ett livligt minne av fars spel. Vi bodde då på ett litet ställe i Gränna socken, i Knopparp. Far hade arbete som byggnadssnickare i bygden och kom hem på lördagskvällarna. Jag var då en sommarkväll ute med mor i hagen och letade efter vår enda ko, som sprungit sin kos. Mor var trött och ledsen. Jag hade det liksom på känn, trots att jag var så liten. Men så med ens hörde vi båda en skön melodi, och mor började genast få en spänstigare och hurtigare gång. Hon tog mig i handen och vi stannade och lyssnade båda.

– Far är hemma, sa hon och log så vackert.

Han satt på förstugetrappan och blåste flöjt. Det var en vals han spelade. När jag blev äldre, tecknade jag upp låten. Jag har visuellt minne. Varje gång jag spelar denna melodi, ser jag framför mig min far sitta på förstugekvisten och blåsa i sin flöjt en ljuvlig, stilla sommarkväll och kommer ihåg, hur jag med min hand i mors skyndade hem för att välkomna honom.

Mina första erfarenheter som upptecknare fick jag hos Blinde Janne (1843-1926). Han hette egentligen Jan Knut Johansson-Wristel. Han var född blind. Den blindföddes levnad hade två följeslagare, som inte lämnade honom under hela hans jordevandring: mörker och fattigdom.

Det var marknad i Tranås.

Jag gick Storgatan söderut och kom till Lilla Torget och där stod Blinde Janne och spelade. Sitt plommonstop hade han lagt framför sig och några kopparslantar hade några välvilliga åhörare lagt i hatten. Jag stannade och lyssnade och kände igen varenda melodi. Far spelade ju hans låtar. För mig var detta en underbar musik, och jag förvånade mig över att inte fler stannade och lyssnade.

Men så hände plötsligt något. Två fulla bonddrängar kom raglande och skrålande och fick syn på den blinde spelmannen. De satte kurs mot honom, avbröt honom och visade sin goda uppfostran genom att börja okväda den stackaren. Det slutade med att de två fyllhundarna tog upp plommonstopet, kastade bort kollekten och – spottade två stora loskor i hatten. Jag stod och tittade på och kunde inget göra. Jag började gråta och sprang förtvivlat hem till mor, som undrade vad som stod på, när jag kom hem och grät. När hon fått reda på förhållandet, sa hon lugnt och resolut:

– Gå du till torget och tag med dig Blinde Janne hem.

Så skedde.

Hemma blev Janne väl ompysslad, och sedan far kommit hem från jobbet och fått något till livs tillsammans med vår käre gäst, började en konsert, som jag kommer ihåg än i dag. Den marknadsdagen slutade trots det ledsamma intermezzot synnerligen durbetonat för Blinde Janne. Annars var det inte ofta fallet. Det hörde liksom till, att man skulle häna spelmän.

– Varder spelman slagen, det skall alltid ogillt varda, står det i Västgöotalagen från slutet av 1200-talet. Spelmannen, lekaren hade inte större rätt än en hudstruken trälinna, d v s ingen rätt alls. Det fick jag erfara den där dagen på marknaden i Tranås. Då knöt jag näven i byxfickan i vanmäktigt raseri och lovade mig själv högtidligt, att jag under hela mitt liv skulle göra allt för att skaffa spelmän bättre anseende.

Jag har gjort och kommer att göra allt vad i min förmåga står för att infria det löftet.”

Han infriade det. Och många spelmän runt om i vårt land är honom stort tack skyldig.

I Södermanlands Nyheter den 20/4 1925 under artikelrubriken ”Den svenska allmogemusiken”, anges, hur Gustaf Wetter redan som tämligen nybliven sörmlänning och Katrineholmsbo anlätades som föredragshållare ute i bygderna och självklart hade han fiolen med i bagaget:

”Tuna-Enstaberga föreläsningssanstalt avslutade i lördags sin vårtermin med ett föredrag av folkskolläraren Gustaf Wetter från Katrineholm om ’Den svenska allmogemusiken,’ sedermera tolkad genom ett 30-tal folksåtar på fiol.

Det må genast sägas, att Hr. Wetter, som redan trots sin ungdom hunnit bli va förste pristagare vid flera större spelmanstävlingar, var en synnerligen angenäm bekantskap. Hans spel var konstnärligt och värdat utan effektsökeri. I det korta men instruktiva inledningsföredraget skildrades vad som gjorts för upptecknandet och bevarandet av vår gamla folkmusik, men och huru, tyvärr, musiken nu för tiden ofta bestämmas av sista modet och geschäftet, huru dragspelet och jazzen eller de likaledes importerade sångerna till cittra och gitarr vandaliserat svenska folkets musikaliska sinne.

Efter föredraget spelades en hel del gamla låtar, valser, polskor, visor och marscher m.m. Något som betydligt ökade konsertens värde var, att varje musikstycke föregicks även kort, men klar orientering över dess tillkomst, innehåll och egenart.”

Det stod fullt klart att Sörmlands musikliv berikats med den unge folkskollärarens ankomst till trakten och landskapet.

Arne Blomberg skriver i Sörmlandslåten nr. 1 1976 följande:

”Ingen annan av spelmansförbundets många medarbetare har i så hög grad satt sin prägel på organisationen som Gustaf Wetter. Hans organisationstalang, personlighet och folkmusikkunnande har gjort honom till en känd person i hela landet. För sina insatser har Gustaf fått många

Spelmännen spelade för Gustaf VI Adolf på Uppsas kulle vid kungens Eriksgata 1951

utmärkelser och han kan pryda sin dräkt med en rad guldmärken:

Spelmansförbunden i Sörmland (förstås), Östergötland, Småland, Örebro län och Åland har tilldelat honom sina respektive guldmärken, han innehar Zornmärket i guld, den sällsynta Hazeliusmedaljen i silver.

Som belöning för sin gärning som upptecknare (han började som 17-åring) fick han 1965 tillsammans med Harry Martinsson och Carl Herman Runnström Södermanlands läns första kulturstipendium.

Södermanlands Spelmansförbund var 1939 en fattig organisation, det stora uppteckningsarbetet hade kostat stora pengar och kassan innehöll endast några hundralappar, då Gustaf Wetter trädde till. Målmedvetet började han ett ekonomiskt uppbyggnadsarbete, stämmor och tombolor har under årens lopp varit de dominerande inkomstkällorna. Södermanlands läns landsting var kanske landets första landsting, som började intressera sig för folkmusiken, redan 1946 fick förbundet sitt första landstingsbidrag. En förutseende sörmländsk kulturpolitik som i dag helt och fullt 'auktoriserats' av den nya statliga kulturpolitiken.

Förbundet upplevde under krigsåren ett nytt uppbyggnadsskede, verksamheten var till en början relativt ringa och deltagandet vid stämmor och möten var av naturliga orsaker också lågt. Styrelsen dominerades under de första åren helt av Wetter, som fram till 1945 var både ordförande och sekreterare.

Gustaf Wetter har som folkmusikarbetare haft tre mål: att rädda låtarna till eftervärlden, att ge spelmännen ett gott anseende och att ge förbundet en ekonomisk ryggrad.

Det är tveklöst att han lyckats väl i sitt arbete. Han har själv tecknat upp över 600 melodier och han har drivit fram olika låthäften så att musiken har blivit använd. Kontakterna med massmedia har alltid varit goda, inte minst tack vare Gustaf, som gärna lockat med sig journalister till uppteckningsarbeten, stämmor och föreläsningar. Ekonomin har jag tidigare nämnt. Måhända ligger det något i talet om smålänningarnas ekonomiska sinne, i alla fall vad det gäller smålänningen Wetter.

Gustaf Wetter är en av de största personligheterna inom vår svenska spelmanrörelse, hans betydelse för Södermanlands Spelmansförbunds verksamhet är ofantlig.”

År 1977 blev ett sorgear inte bara för Sörmlands alla spelmän utan också för alla älskare av den gamla allmogemusiken runt hela vårt land, ty Gustaf Wetter gick ur tiden. En av våra förnämligaste låtupptecknare skildrare av spelmän, och dess miljöer, hembygdsforskare och -skildrare och själv en utomordentlig spelman. Två av hans kamrater, Elna och Axel Andersson tolkar i det följande vad alla kände inför musikhövdingen:

”Käre Gustaf: Jag kan inte förklara hur det känns att Du är borta. Själv ligger jag på Nyköpings lasarett för hjärtinfarkt.

Vi har tänkt på Dig så mycket, min maka och jag. Vi känner djupt med Din kära hustru och Dina barn samt andra nära och kära. Jag och min avlidne fader hade så mycket att minnas och glädja oss åt. Du, käre Gustaf, visste nog vad Du betydde för oss två den gången. Och vad Du har betytt för alla spelkamrater. Det kan vi nog inte värdesätta till fullo. Att få del av Ditt kunnande och förmånen att spela tillsammans med Dig, det var, högtidsstunder.

Det blir nog mycket svårt att fylla Din plats. Vi tackar och önskar Dig Vila i frid. Dina vänner Elna och Axel.”

(Folket den 14/3 1977)

En hövding över en väldig klan av män och kvinnor, inte beväpnade med svärd och gevär, utan med stråkar och violiner, hade lagt sitt huvud till ro för att njuta välförtjänt vila, och även om tomheten efter honom var stor så unnas han att i ett annat spelmansland få svinga stråken tillsammans med August Widmark, Svinstu-Fredrik, Albert Boström, Hjort Anders Olsson, Peckos Per, Gullik Falk, Viksta-Lasse, Lapp-Nils, Byss-Calle och alla de andra legendarerna.

WICKMAN JOHAN PETER fiol

Kronoskogvaktare från Lilla Lopptorp, Taxinge s:n.

Född 27/3 1840 i Trädgårdstorp, Taxinge s:n.

Son till torparen Jan Eric Wikman och Sara Lotta Magnidotter.

Gift med Anna Charlotta Persdotter.

Han spelade ofta tillsammans med Anders Petter Pettersson från Aldal, Taxinge s:n.
(ULMA acc. nr. 9048)

Även sonen Nils Erik Vickman var fiolspelman.

VICKMAN NILS ERIK fiol

Byggnadssnickare från Bergtäppan, Blombacka, Södertälje.

Född 13/5 1880 i Taxinge s:n.

Son till spelmannen och kronoskogvaktaren Johan Petter Vickman och Anna Charlotta Persdotter.

Död 11/6 1964.

Vickman, som i likhet med Frans Pettersson var född i Taxinge, hade sina melodier från samma källa. Vickmans fader Johan Petter hade nämligen haft samma lärare som Frans Petterssons fader, nämligen Carl Johan Gustafsson i Kårtorp.

Vickman började spela fiol vid sjutton års ålder och har i sin hemtrakt varit mycket anlitad som brölloppsspelman. År 1909 flyttade han till Södertälje, där han sedan varit bosatt.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

WIDMAN MAGNUS fiol

Lantbrukare från Fors, Västerhaninge s:n.

Född 1/2 1828 i Fors, Västerhaninge s:n.

Son till bonden Magnus Bengtsson och Anna Stina Pehrsson.

Gift med Karolina Amalia Engstrand.

Han betraktades som en av de skickligaste fiolspelmännen i sin hemsöcken. Han var under en lång tid sin hembygds mest anlitade brölloppsspelman, och då han upphörde med sitt spel, blev Johan Erik Bergman hans efterträdare.

Widman tillägnade sig en omfattande repertoar och påstod sig under sin krafts dagar ha kunnat över 200 melodier. Flera låtar efter honom ingår i SvL Söd.

WIDMARK PER AUGUST fiol

Jordbrukare och spelman från Minnesota, USA.

Född 18/10 1864 i Lilla Kulltorp, Västra Vingåkers s:n.

Son till spelmannen Olof August Widmark och Beata Ersdotter.

Gift med Anna-Stina Ersdotter f.1864.

Utvandrade till USA 24/5 1887.

Adolph Widmark, Pete Narby, August Widmark, sonen Hugo och dottern Hilma. Alida, Minnesota 1903. Adolph's "Claim".

WIDMARK OLOF AUGUST fiol

Lantbrukare och storspelman från Lilla Kulltorp, Västra Vingåkers s:n.

Född 5/4 1824 i Östra Vingåker s:n.

Son till organisten Olof Widmark f. 1803 och Brita Stina Lindroth f. 1806.

Gift 1:o med Stina Sofia Larsdotter, Sköldinge s:n.

Gift 2:o med Beata Ersdotter, Sköldinge s:n.

Död 13/5 1878.

August Widmark är den mest omtalade storspelmannen i västra Sörmland under 1800-talet. Han var son till en organist, men fader dog redan när sonen var sex år gammal och han fick sin musikaliska skolning av sin morbror Fredrik Lindroth f. 1812 (Svinstu-Fredrik) som var en skicklig spelman och denne hade sannolikt musicerat med sin svåger organisten – August Widmark var nog indirekt organistlärare.

Hans notböcker och hans fiol ärvdes av yngste sonen Per August f. 1864 som emigrerade till USA 1887, också han var spelman. Alla notböckerna, utom en, lär senare ha bränts upp. Den kvarvarande boken ärvdes tillsammans med fiolen av Per Augusts äldste son Oscar, som via förmedling av hembygdsforskaren K. Alex Carlsson – som 1923 emigrerat till USA – skänkte notsamlingen till Södermanlands Spelmansförbund 1947. August Widmarks fiol finns fortfarande i släktens ägo i USA.

Widmarks notbok omfattar 70 sidor, de 40 första sidorna skrivna av August Widmark och de återstående sidorna skrivna av August Widmark d.y. – kanske var det detta som räddade boken från lågorna.

En stor del av Widmarks väldiga repertoar har bevarats av hans många elever och det finns dessutom en del direkta uppteckningar efter honom, gjorda av folkskolläraren Anders Petter Andersson, Västra Vingåker som samspelade med Widmark under 15 år och var väl förtrogen med hans repertoar och spelsätt. Hans uppteckningar finns bevarade i Musikaliska Akademiens bibliotek och finns utgivna av SSF 1988. A.P. Andersson tecknade bl.a. upp polskan Tyska klocko

med följande kommentar:

”Gehörsspelarnes praktstycke, och, om en spelman kan utföra det, ett bevis på mästerskap. Så, som Aug. Widmark utförde ’tyska klocko’, har jag aldrig hört någon, ehuru många gjort försök. Utom den förträffliga ton Widmark kunde framlocka ur sin viol, var det en egen klang, som jag ej förmår beskriva, som satte lif i alla, så att då tyska klockorna klingade från hans viol, måste alla dansa. Dock var det en särdeles grace, om han spelade dem, och gemenligen skedde det ej förr än han mot slutet af ett gille blef mer än vanligt upprymd. Det hände att han ofta varierade stycket. Så som jag satt det i noter, visar ungefärligen hur det låter. Att i noter återgifva det, som jag några gånger hört det spelas af Widmark, är för mig omöjligt.”

Arne Blomberg har i en artikel i Sörmlandslåten nr 4 1998 berättat om August Widmark. Härur citeras följande:

”Vi har ofta en ovana att tänka oss äldre tiders människor som gamla. ’Gubben’ Widmark (som ju bara blev 54 år), trollkarlen Svinstu-Fredrik – en ’gubbe’ som bara var 12 år äldre än Widmark och som dog 41 år gammal osv. För att undvika detta vill jag att vi i tankarna flyttar oss exakt 175 år tillbaka i tiden, det är alltså idag den 23 augusti 1823!

Östra Vingåker har en ung organist. Olof Widmark, född 1803, är nu 20 år och har bara sju år kvar att leva, men det vet han inte, utan han är lycklig, livet ligger framför honom och han är nygift! Han gifte sig för två månader sedan på midsommarafton med Brita Stina Lindroth – 17 år ung. Ja, de var inte tvungna, Brita Stina var inte med barn, men nu – två månader efter bröllopet – har hon ’gått över tiden’ och börjar förstå och hoppas att hon redan är gravid. Fruntimmer håller gärna sådant för sig själva, hennes unga make vet nog inte om det ännu, men den 5 april nästa år kommer deras förstfödde till världen – Vingåkers Widmark, kanske 1800-talets störste sörmländska spelman! Den 5 april, nio månader och elva dagar efter

bröllopet. Han kan ha blivit till på självaste bröllopsnatten! På midsommarnatten som är fylld av magiska krafter som råder över årets gröda och människors liv. Var det måhända midsommarnatten som gav August Widmark hans ovanliga musikalitet?

Som alla blivande föräldrar har Britta Stina och Olof stora förhoppningar över sitt ofödda barn, men kan nog inte drömma om att framtida människor efter 125 år skulle resa en minnessten och att man skulle samlas i Östra Vingåker efter 175 år för att fira minnet av deras förstfödde.

I september 1826 fick han en lillebror – Anders Fredrik. Men framtiden skulle bli tung för mor och barn, maken Olof dog redan 1830 (27 år gammal) och fyra år senare flyttade den 29-åriga orgelnistänkan Britta Stina Widmark med sina barn Olof August 10 år och Anders Fredrik 8 år, till Munketorpsstugan på Gäringe rote i V Vingåker. Säfstaholm protesterade mot inflyttningen varefter Britta Stinas bror – mjölnaren Fredrik Lindroth (Svinstu-Fredrik) – lämnade skriftlig borgen att de inte skulle ligga roten till last.

Britta Stina levde ända till 1884 (79 år gammal) och hon fick ytterligare tre eller fyra barn (olika uppgifter) och två av dessa, Emil Albert, född 1842 och Gustav Alfred, född 1846 utvandrade till USA. De var alltså halvbröder till Vingåkers Widmark.

23 år gammal gifte sig August Widmark med 21-åriga Stina Sofia Larsdotter från Sköldinge. De fick fem barn; Fredrik, Anders Erik (utvandrade till USA), Brita Christina, Anna Sofia och August. August föddes 24 november 1861 och Stina dog sex dagar därefter. På luciadagen dog även den nyfödde August och fadern blev änklings med fyra barn.

Efter två år gifte August om sig – han var då 39 år – med 29-åriga Beata Ersdotter, Sköldinge.

De fick ett barn – Per August, född 1864, som 1887 utvandrade till USA medförande faderns notböcker och fiol.

Fyra Widmarkare emigrerade alltså; Augusts två halvbröder Emil Albert och Gustav Alfred och de båda sönerna Anders Erik och Per August. När Per August reste hade fadern varit död i nio år (August Widmark dog 1878) och Per August, som själv var spelman, hade med sig sin pappas notböcker och fiol till det stora landet.

Per August och hans hustru Anna fick fem barn; Henry, Hugo, Hilma, Werner och Oscar och det var Oscar (f. 1906) som via hembygdsvännen och svenskamerikanaren K Alex Carlsson gav Widmarks notbok till Södermanlands Spelmansförbund. Detta är sannolikt den enda kvarvarande av August Widmarks notböcker, sondottern Anna lär ha bränt upp de övriga.

Katrineholmaren K Alex Carlsson hade träffat August Widmarks sonson Oscar Widmark (Chevelin, Minnesota) som hade notboken och fiolen efter sin far (Per August) o farfar (Olof August). Boken skänktes 1947 till spelmansförbundet medan fiolen fortfarande är i släktens ägo i USA.

Notboken innehåller 199 melodier, däribland 15 polonäser, 7 polskor, 29 valser, 31 fransäser, 9 marscher, 15 kadriljer, 4 galopper och 2 angläser. Mot slutet finns bl.a. Jernbanegalopp och Champagnegalopp och de sista sidorna innehåller ett antal amerikanska folkmelodier (reel, hornpipe etc). Uppenbarligen har boken använts av både Olof August och Per August. I förhållande till andra spelmansböcker från 1800-talet innehåller boken anmärkningsvärt många fransäser och kadriljer, kanske var boken mer använd i salongerna än på logarna.

August Widmark hade inte bara musikaliska krafter från midsommarnatten, han hade även ärvda anlag. Fadern Olof Widmark var ju organist och hans morbror Fredrik Lindroth var spelman och gick under namnet Svinstu-Fredrik efter Svinstugan, en kvarn under Krämbol.

Det finns inga uppgifter när Widmark började spela. Fadern fungerade kanske som lärare, men dog ju när August bara var 6 år. Morbrodern Svinstu-Fredrik (1812-53) fick bli läromästare och redan som åttaåring lär August ha suttit vid forsen i Morjanå för att lära av Näcken.

1853 flyttade August Widmark med sin familj till Lilla Kulltorp strax norr om Ålsäter. Han arrenderade så småningom ut jorden för att bli spelman på heltid – han blev professionell musiker. Han hade många elever i Vingåker, St Malm, Sköldinge, Lerbo och Floda socknar och stannade ofta 4-6 veckor på en gård för att undervisa.

Widmark utnyttjade gärna sina elever som spelkamrater och vid ett bröllop i Ramsta i Sköldinge uppträdde han med åtta elever samtidigt. Han spelade också många gånger tillsammans med storspelmannen Karl August Lindblom från Rejmyre, som ju var verksam både i Östergötland och Sörmland. Tillsammans med organisterna i Julita och Österåker lär de båda storspelmännen enligt Millerste Kal ha spelat stråkkvartett på herrskapsbalerna på Hulla gård i Österåker.

Som person beskrivs Widmark som tillbakadragen, blyg och tafatt när han inte spelade. Men med fiolen i hand växte han. Att han lärt av Näcken berättade han för sina elever och det är också via dessa vi fått historien om hur Svinstu-Fredrik och August Widmark en natt väckte liv i en ”döing” på Västra Vingåkers kyrkogård för att komma över döben till fioler. Fredrik misslyckades dock med att få ner den döde i graven igen, besvärjelsen var fel och döingen gjorde motstånd. Fredrik fick en riktig hurril och blev sinnessjuk på kuppen och även Widmark fick men av händelsen och gick ofta för sig själv och tittade i marken.

Den 13 maj 1878 gick Olof August Widmark ur tiden, 54 år gammal. Han dog i lunginflammation i Storängsstugan, som var en undantagsstuga under Lilla Kulltorp. Spelmanssägner berättar att han hade fiolen vid sin sida och när han kände slutet nalkas tog han fiolen och spelade en sista polska för sonen Per August. Med orden ’så ska låten tas’ lämnade han över sin tradition till kommande generationer spelmän.”

Det finns många historier om August Widmark, Lars Larsson f. 1861, Forssjö berättade:

”Widmark skulle te Säfstaholm och spela. Greven hade fråga kusken, om han visste nån rikti spelman.

– Du får åka vart du vill och skaffa en rikti spelman, sa greven åt kusken. Så åkte kusken sta och tinga Widmark till dess balen skulle bli. Då åkte han efter honom. När di kom tebakas, fick kusken ovelt åv greven, för han hade skaffa en sån där bonne te spelman.

– Den där ser inte ut te kunna spela, sa greven åt kusken. Då tala kusken om de där för Widmarken, hur greven hade sagt, inna han gick in och spela. Gubben han var jämt (enkelt) klädd i en gammal smällpiskerock med knappar och steg (sprund). När gubben kom in och balen skulle börja, kommer greven fram och fråga:

– Kan ni spela?

– Ja ska försöka, sa gubben.

Så drog han te me första dansen, och di kunde inte hålla opp och dansa utan var tvungna te hålla på. Di var tvungna te ’n hålla opp, och så fick di vila lite. För första dansen, som han spela, tog greven opp en femtikroning och stoppa i fickan på gubben. Han spela hela natta för dom, och di höll på och dansa, så di vart rakt förstörda.

(ULMA acc. nr. 10922)

Nils Dencker sände 1931 in anteckningar om Widmark och Lindblom till ULMA och där berättas historien av Smens Axel – Axel Johansson, Sjöholm, Ö. Vingåkers s:n:

”Då järnvägen byggdes, skulle ingenjörerna ställa till med en bal. En av dem, som hört talas om Widmark, tillkallade denne som spelman. När Widmark, vars utseende var egenartat (’han såg ej ut som andra’, var något ’själsfrånvarande’ o.dyl) infinner sig, bli emellertid ingenjörerna oroliga och tro, att han ej skulle kunna sköta musiken. ’Han ser lite enkel ut, gubbkraken’. De ville sända efter någon annan spelman, ’eljest blir det spektakel’.

En av järnvägsbyggarna, löjtnant Waldenström, frågade då Widmark:

– Kan du, gubbe lilla, spela?

Widmark mumlade:

– Kanske något gammalt, och 'dro' te' mä en vals'.

Alla sågo genast lättade ut och Waldenström sade:

– Du var allt värre än jag trodde.”

En annan anekdot berättar, att en skämtsam handelsman i Vingåker, som brukade åka med varor från Norrköping, en gång ville ha med sig Widmark för att ställa till ett möte mellan honom och spelmannen, klockaren Johansson i Simonstorp. Handlaren brukade stanna över natten hos Johansson och hade antagligen fått höra, att Johansson ej satte sitt ljus under skäppan, vad det gällde fiolspelning.

Vingåkrarn sade till Widmark: ”När vi komma fram till Johansson kan du gärna spela ett tag, när jag säger till, men då ska du ta fram de bästa du har.”

När de anlände till klockare Johansson bad handlaren denne spela, vilket han mer än gärna gjorde. Efter en god stund frågade handlaren om inte också hans följeslagare kunde få dra' en bit. 'Jo, de går för sig' sade Johansson lite misslynt och kanske klenetroget.

Då spelade Widmark upp en präktig polska med sådan kläm att 'klockaren hopp upp från stolen' där han satt sig, och ropade: 'Va e de för en, ja har allt tyckt ja kunde spela men den Fasen här e bättre'.

Så kallade han på sin hustru: 'Mor, mor, vi ha fått själve fan i stuga.'

Sedan blev det presentation och då fann man, att W:s far och klockare Johansson spelat tillsammans. Då blev det många tutingar.”

(Anekdoterna berättade av en gammal smed vid Sjöholm, Ö. Vingåker. ULMA acc.nr. 3223:1)

Om Widmarks egen lärotid skriver Dencker:

”Fadern dog när Olof August var liten pys. Modern lät honom lära spela fiol av en släkting, mjölnaren vid Krämbols kvarn, den store trollkarlen Svinstu-Fredrik. Om denne mjölnares trollskicklighet har jag en del anteckningar. Man berättar bl. a, att de ynglingar, som ville lära spela fiol av honom, först måste sitta 3 torsdagsnätter å rad under kvarnbryggan vid Krämbol och lyssna till Näckens spel. En av de få, som stodo ut med detta intagningsprov, lär ha varit den lille gossen Olof August Widmark. Han blev sedan en präktig och berömd spelman, vars namn alltid nämndes med aktning.

Angående W:s spelsätt har jag ej erhållit detaljerade upplysningar. Han spelade på ”gammaldags” sätt med högra armen högt upplyftad från kroppen och svepte gärna, då det passade sig, ett stråckdrag över alla strängarna. Då var det ej alltid så noga med harmonien. Prydnadsfigurer använde han sig av i övermått, mera än som framgår av elevernas melodier, ty dessa kunde han naturligtvis ej i början lära dem. När han var mera ”i tagen” kommo förslag, prallfigurer o. dyl. lättast fram. Av sina elever var han aktad och ärad. Litet egendomlig tyckte de nog han föreföll dem vara; han levde ibland liksom i en annan värld och hörde ej alltid vad de sade till honom.”

(ULMA acc.nr. 3223:1)

EFTERSKRIFT

Författaren och utgåvan

Författaren, genealogen, radiomannen mm Lars Erik Larsson, föddes i Göteborg 1931. Fadern var pastor i Svenska Israelmissionen och familjen fick då och då byta bostadsort, men som vuxen blev Uppland hans hembygd. Till vardags arbetade han på Landsarkivet i Uppsala där han hade nära tillgång till olika statliga arkiv från Uppsala, Sörmlands, Örebro, Västmanlands och Dalarnas län.

Lars-Erik Larsson (1931 – 2006)
Foto Gösta Brandberg

Han hjälpte många släktforskare med uppgifter och skrev många artiklar och böcker. Efter sin första bok om uppländska klockare och organister *Organister och klockare i Uppland, Svartsjö kontrakt* började han söka efter dessas elever – det ålåg nämligen klockare och organister att både svara för musik vid större kalas i socknen och ta emot 'nylärningar'. Resultatet av detta arbete blev boken *Uppländske spelmän under 4 århundraden* (Upplands Grafiska AB 1980, ISBN 91-970228-1-0) och han beslöt sig därefter att göra motsvarande arbete för Sörmland. Södermanlands Spelmansförbund har ett omfattande arkiv med både eget material och kopior från andra institutioner och Lars Erik Larsson gick successivt genom

merparten av samlingarna och kompletterade spelmansuppgifterna med biografiska data och andra uppgifter från andra källor.

Resultatet blev ett manuskript på över 550 sidor med uppgifter om mer än 700 spelmän och sångare som verkat i Sörmland – flertalet under 1800-talet eller det tidiga 1900-talet, en mindre del från 1700-talet och några enstaka var från slutet av 1600-talet. Ett fantastiskt material – men det blev aldrig tryckt - någon finansiering stod inte att finna till den omfattande utgåvan.

Lars Erik gick bort 2006 och fick inte uppleva att materialet äntligen (2008) publicerades – visserligen inte i tryckt form, utan på Internet, men därigenom tillgängligt för många.

Manuset har digitaliserats i sin helhet utan andra ändringar än uppenbara stavfel och smärre felaktigheter. Några enstaka förtydliganden har lagts som fotnoter. 700 spelmän och sångare är ett väsentligt antal men läsaren kommer kanske ändå att sakna några namn, men Lars Eriks urval har bibehållits – med ett enda undantag; August Widmark i Vingåker saknades. Han var 1800-talets mest kände spelman i västra Sörmland och det har givetvis inte undgått författaren. Sannolikt hade han ett separat material om storspelmannen, men av någon anledning kom det inte med i manuset. Här har en komplettering skett.

Successivt har skriften illustrerats med bilder samt utökats med fler spelmän.

Lars Eriks farfar var spelman och finns med i den uppländska utgåvan. Han hette Lars August Larsson, född 1859 i Nora och var aktiv spelman tills han gifte sig. Lars-Erik kommenterar sin egen roll: "...jag är ett av hans barnbarn. Tyvärr har jag ej begåvats med förmåga att traktera instrument, men ärvt ett levande intresse för musiken och då speciellt allmogemusiken och dess utövare både nu och i gången tid. Ett intresse som varit förutsättningen då det gällt att färdigställa denna spelmansmatrikel."